

zice sarkofágů 1. poloviny 4. stol. U sloupkových sarkofágů 2. poloviny 4. stol., kde je kompozice určena již architektonickým rámem, není, podle mých znalostí, doložena. Původ zobrazení Lazara jako mumie hledá autorka v egyptském prostředí. Můžeme však předpokládat, že aspoň částečná mumifikace byla při rozšířené módě kostrového pohřbívání do sarkofágů rozšířena i v Římě, jak dosvědčují antické literární prameny i písemné zprávy o časných archeologických objevech (např. v renesanci). Navíc, na způsob mumii do pásů plátna zabalené dětské postavičky jsou doloženy již na etruských terakotových ex-votech, nalezených např. v Cerveteri.

Podrobně je zkoumán typ náhrobní stavby použité ve scéně s Lazarem, autorka jej srovnává s odlišným způsobem znázornění Kristova hrobu, které se objevuje koncem 4. stol., pro něj sledává antickou předlohu ve způsobu ztvárnění Meleagroy hrobky na pohanských sarkofázích.

Ve IV. kapitole jsou pod jednoho jmenovatele sjednoceny poněkud neobvyklé výjevy uplatňující se na raněkřesťanských sarkofázích 1. poloviny 4. stol., kde je zobrazen Kristus ozývující proměnlivý počet dětských postaviček buď stojících nebo ležících. U jeho nohou se někdy v těchto scénách objevují i lebky nebo kosti, a proto jsou interpretovány jako Ezechiellovo vidění, v jehož znázornění se v raněkřesťanském umění prosadila představa Krista thaumaturga. Důvodem tohoto pojetí byla zřejmě převaha lidové víry v konkrétní osobu Ježíše Krista, která byla věficiím bližší než abstraktní představa starozákonního Boha. Autorka systematicky člení jednotlivé varianty Ezechiellova vidění a popisuje i scény, s nimiž se vyskytuje v kontaminaci. V následující kapitole jsou pak zkoumány antické předlohy pro vytvoření obrazového typu Ezechiellova vidění, které jsou správně spojeny s vyobrazením mýtu o stvoření člověka na pohanských sarkofázích z konce 3. stol.

Dvě krátké závěrečné kapitoly obsahově volně připojené k tématu práce se týkají Kristova atributu ve scénách znázorňujících záznaky tzv. virga thaumaturga a možnosti výskytu symbolů smrti na pohanských i křesťanských památkách. Autorka dochází k závěru, že protiklad života a smrti běžný v pohanské symbolice nebyl převzat křesťanským myšlením, kde je smrt chápána jako předstupeň spásy a věčného života.

Monografie Claudie Nauerth je přínosem pro porozumění ikonografii raněkřesťanského umění. Poskytuje spolehlivá a jednoznačná kritéria pro interpretaci výše zmíněných témat. Autorka je velmi důkladná v popisu jednotlivých památek, pečlivě upozorňuje na všechny novodobé a restaurované části sarkofágů. V pojetí práce se však omezuje na čistou ikonografickou metodu popisu a interpretace, nebere v úvahu dobu vzniku a sloh jednotlivých památek. Nevyužívá tedy rovnou měrou všech možností interpretace, které poskytuje umělecké dílo. Soustřeďuje se na typologii námětové roviny a ponechává stranou formální slohový a kompoziční rozbor dochovaných sarkofágů, i když právě toto celkové hledisko by jí umožnilo komplexní přístup ke zkoumání výtvarného díla a odhalení četných dalších souvislostí.

Marie Pardyová

Jakub de Voragine, *Legenda aurea*. Přeložil Václav Bahrník, úvodní studii napsala, texty pro překlad připravila a legendy o českých světcích přeložila A. Vidmanová. Praha, Vyšehrad, 1984. S. 340.

Výbor ze Zlaté legendy, jak je touto publikací předkládán českému čtenáři, je výsledkem dokonalé spolupráce překladatele a znalce daného oboru, v tomto případě latinské (a i česko-latinské) literární medievistiky. Čtenář se vztahem ke starší literatuře je plně uspokojen beletristickým zážitkem, jež mu kniha poskytne, odborníka-historika, literárního historika, filologa apod. kniha potěší půvabem přeložených textů, a díky obsáhlé a originální úvodní studii i zásadně poučí.

Pořadatelka výboru a autorka úvodní studie A. Vidmanová se nespokojila s pouhým shrnutím toho, co je o tématu dosud známo. Již název „Legenda aurea a Čechy“ slibuje více, a tento příslib je splněn podanými výsledky autorčina zkoumání o těch rukopisech Zlaté legendy, jejichž původ je prokazatelně bohemikální a jsou uloženy v českých a moravských fondech rukopisů; tento výklad tvoří nejdelší a nejdůležitější kapitolu (s. 21–56) studie. Vidmanová sledovala zkoumání v českých sbírkách 47

takových rukopisů (nehledíc ke čtyřem u nás chovaným kodexům původu zjevně německého), dílem opisů, dílem výborů z Jakubova díla; tyto zápisy popsala a přehledně uspořádala s ohledem na jejich původ, na dobu vzniku i na obsah. Ne zcela nově, ale nově exaktně prokázáno je zde zjištění o neuvěřitelně rychlém šíření tohoto textu vůbec a v Čechách zvláště — stačí uvést, že přes mnohé ztráty jsou v našich knihovných dodnes zachovány tři rukopisy Zlaté legendy, které byly napsány ještě ve 13. století (Jacobus de Voragine psal v 60. letech téhož století). V rámci této heuristické kodikologické práce věnovala Vidmanová u rukopisů českého původu zvláštní pozornost legendám o českých světcích, které byly v českém prostředí do — vůbec variabilního — textu předlohy vkládány (str. 44 nn.): tyto vojtěšské, václavské, ludmílské, prokopské i další texty podrobně prostudovala a srovnala s dosud známými variantami latinských legend o českých světcích. Některé z nich pak podává za Bahníkovým překladem výboru ze základního fondu Zlaté legendy v latinské edici i ve vlastním českém překladu (str. 273—317). Nejzajímavější z nich se mi jeví dosud neznámá zkrácená a stylisticky přepracovaná verze václavské legendy Crescente fide (s. 313 až 317, otištěná zde podle jednoho z nebohemikálních rukopisů, viz úvod s. 21) a v ludmílské legendě zašifrovaný protihusitský výpad z doby kolem r. 1416 z pražského univerzitního kodexu (s. 305—317, v úvodu viz s. 27—28).

Původní je (jak víme mj. z dalších nedávných studií autorčiných) také výklad o staročeském Pasionálu a jeho vztahu k Legendě a o užití díla Jakuba de Voragine u českých autorů, zejména husitské doby.

Kromě těchto průkopnických a badatelsky hluboce i nově založených pasáží přináší ovšem úvod i moderně pojatý literárněhistorický výklad o legendě jako žánru, o jejím vzniku a vývoji, o sbírkách středověkých legend a o jejich rázu, o Jakobovi de Voragine a o jeho díle.

Výbor, sestavený A. Vidmanovou, tvoří jen menší část Jakubova celku; bylo by jistě možné ze Zlaté legendy vybrat i jinak, editorčin výběr je však přiměřený jak rozsahem, tak reprezentativním charakterem svých textů. I zařazení méně čtivého, spíše teologického a scholasticky formovaného výkladu o svátcích Hromnic (nebo i Všech svatých) lze dobfé zdůvodnit právě snahou předvést čtenáři různé druhy středověké legendy. Pro čtenáře-laika i odborníka má mimořádný význam zmíněná již edice a překlad (A. Vidmanové) některých legend o českých světcích.

Velmi kvalitní je i sám překlad: detaily nelze posoudit, po ruce je jen Graesseho zastaralá a nedokonalá edice, již upravovatelka na mnoha místech emendovala. Na pečlivě vybroušeném českém textu je patrné, že vznikl za těsné spolupráce zkušeného znalce latiny a překladatele s odborníkem v latinském středověku. Dovolím si zde jednu okrajovou námitku — snad neměl být v překladu legendy o sv. Františkovi vymečán výklad jeho jména: nejde totiž o běžnou středolatinskou filologickou bizarnost, ale o osvětlení zajímavého kulturněhistorického jevu, jímž je pozdní vznik tohoto dnes běžně vlastního jména až s osobou světce z Assisi. A druhá marginálie, sice překladatelská, ale vztahující se k úvodní studii A. Vidmanové: autorka se při tlumočení závěrečných veršů v jednotlivých zápisech rukopisů Zlaté legendy v českých kodexech s úspěchem pokusila o to, na co překladatelé u nás i jinde již běžně rezignují — překládat rýmované hexametry zase rýmované (s. 26, 27, 29, 30, 33).

Publikaci uzavírají stručné poznámky, soupis pramenů, citovaných v legendách, soupis obrazových příloh a jmenný rejstřík. Grafickou výzdobu dovršují fotografické obrazové přílohy na s. 272, jež editorka vybrala s pomocí V. Dvořákové.

První novočeský překlad výboru ze slavného latinského díla evropského středověku *Legenda aurea* je tak dílem nanejvýš zdařilým a nepochybně se ukáže i čtenářsky velmi vděčným, jak napovídá již jeho mimořádně rychlé rozebrání.

Jana Nechutová